

Joseph S. Nye Jr.:
The Paradox of American Power. Why the World's only Superpower can't go it alone

Oxford University Press, New York, USA, 2002, 222 str.

Posljednja knjiga *Joseph S. Nyea Jr.* jedno je od djela koja se bave ulogom SAD-a u suvremenom svijetu nakon tragičnih događaja od 11. rujna 2001. Prije analize samog djela treba reći nekoliko riječi o uvaženom i poznatom autoru. Joseph S. Nye Jr. jedan je od velikih američkih autora koji se bave problematikom međunarodnih odnosa, njihove sadašnjosti i budućnosti, te ulogom SAD-a u međunarodnim odnosima. Nye je dekan *Kennedy School of Government* pri sveučilištu *Harvard*. Bio je predstojnik *National Intelligence Councila* i pomoćnik ministra obrane za vrijeme Clintonove administracije. Autor je brojnih knjiga među kojima i *Governance in a Globalizing World* i *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, a uz *Roberte Keohanea* suautor je i knjige *Power and Interdependence*.

Knjiga *The Paradox of American Power* sastoji se od pet poglavlja: *The American Colossus*, *The Information Revolution*, *Globalization*, *The Home Front*, *Redefining the National Interest*. Temeljne zamisli knjige su: američka moć danas je bez premca u svijetu i takva će vjerojatno ostati još jednu generaciju; američka moć se temelji na kombinaciji hard power i soft power; informacijska revolucija mijenja naše mogućnosti i poimanja svijeta; globalizacija je sveprisutan i nezaustavljiv proces koji treba usmjeravati i kontrolirati; američko društvo još je uvijek u dobrom stanju, homogeno i napredno; nacionalni interesi SAD-a trebaju biti ponovno određeni i neprestano usklađivani prema situaciji u svijetu, koja se ubrzano mijenja. Osnovno obilježje knjige analiza je suvremene američke vodeće uloge u svijetu, preispitivanje te uloge i pronalaženje najbolje strategije kojom će ta uloga i dalje ostati vodeća. Nye se zauzima za stalno balansiranje između hard power i soft power, unilateralizma i multilateralizma, no ipak se priklanja soft poweru i multilateralizmu koji su primjereniji suvremenom svijetu.

Prvo poglavlje, *The American Colossus*, donosi nam pregled američke moći u suvremenom svijetu, opis razmjera i značajka američke moći, koju autor uspoređuje s moći starog Rima. Danas ne postoji dostojan takmac SAD-u, čija se moć izražava kroz dominaciju na vojnom, političkom, ekonomskom i kulturnom polju. Izvori američke moći su brojni i kompleksni i sve se manje temelje na vojnoj sili ili tzv. hard power, dok je uloga tzv. soft power danas sve važnija. Ona se odnosi najviše na upotrebu ekonomskih i kulturnih instrumenata. Soft power zasniva se na mogućnosti da ostali prihvate određeni program kao dobar za njih. Radi se, dakle, o autoritetu,

a ne toliko o moći. Važan izvor američkog soft powera su vrijednosti, kao što su sloboda i demokracija. Soft power mnogo je više od kulturne moći i vezan je uz način ponašanja SAD-a prema drugima. Hard power i soft power mogu se pozitivno (ako nijedno ne prevlada) ili negativno (ako prevlada jedna komponenta) kombinirati.

Autor postavlja i pitanje budućnosti svijeta, hoće li prevladati ravnoteža snaga ili hegemonija? Smatra da različite države različito doživljavaju američku ulogu i politiku prema svijetu. Kao moguće nove izazivače SAD-a Nye vidi Kinu, Japan, Rusiju, Indiju i Europu. No svaki od tih izazivača, sa svojim dobro poznatim značajkama, ne može samostalno ugroziti SAD. Kina, Rusija i Indija mogu ugroziti SAD vojno, ali to bi dovelo i do njihovog uništenja, pa nije vjerojatno. Japan je sve manje sposoban ekonomski ugrožavati SAD, a Europa, koja je to sposobna, zasad nema takvih potreba ni ciljeva. Osim toga, Europa još uvijek nije dovoljno jedinstvena da postane potpuno dostojan suparnik SAD-a i pitanje je hoće li to ikada i biti.

Distribucija moći u svijetu je različita na pojedinim poljima. SAD ostvaruju veliku premoć na vojnom i kulturnom polju (što su dva potpuno suprotna pola!), dok na ekonomskom i političkom polju SAD imaju moćne konkurente, Europu, Japan, Organizaciju Ujedinjenih naroda i dr.

Drugo poglavlje, *The Information Revolution*, govori o informatičkoj revoluciji i njenom velikom utjecaju na promjene u svijetu. Informatička revolucija jedan je od najvećih događaja 20. stoljeća. Omogućila je neslućene mogućnosti komunikacije, ne povećanjem brzine komunikacije, nego širenjem broja korisnika i broja dostupnih informacija geometrijskom progresijom. Taj proces naziva se demokratizacija informacija. Uspostava globalnih komunikacija i globalne informatičke mreže, Interneta, danas je na visokom stupnju razvoja, ali ne u svim dijelovima svijeta. Moderno doba donijelo je neviđenu centralizaciju vlasti država, ali sada počinje donositi i difuziju aktivnosti država u nekoliko pravaca koja se odvija u pravcu privatnog, javnog i tzv. trećeg, nevladinog sektora. Difuzija se također odvija na subnacionalnoj, nacionalnoj i supranacionalnoj razini. Centralizacija je u suprotnosti s tim tendencijama, stoga država mora omogućiti nesmetanu cirkulaciju informacija. U tom procesu države gube dio svoje tradicionalne kontrole nad informacijama koje dopiru do društva. Autor raspravlja i o posljedicama tih tendencija za države i sustav država u cjelini, koji danas proživljava tihi transformaciju. Decentralizacija najviše odgovara ekonomskim aktivnostima. Decentralizacija i suradnja među državama su nužne i zbog novih prijetnji i nove prirode nacionalne sigurnosti, koja je sve manje vezana samo uz države. Internacionalizacija aktivnosti i transnacionalne prijetnje nacionalnoj sigurnosti danas su sve jača stvarnost suvremenog svijeta. Decentralizacija informacija utječe i na novu raspodjelu moći između država. SAD tu ima opet veliku prednost jer je predvodnik informatizacije i najviše u nju ulaže. Nye navodi da postoje tri dimenzije informacije. Prva dimenzija su obične novosti ili statistike, druga su informacije koje se ko-

riste kao prednost u natjecanju, a treća su strateške informacije, tj. znanje o strategiji vlastitog suparnika.

Soft power u globalnom informatičkom dobu također je tema koju dotiče ova knjiga. Države koje imaju soft power u globalnom informatičkom dobu one su čija su dominantna kultura i ideje bliže globalnim normama (liberalizam, pluralizam i autonomija), one koje imaju najlakši pristup višestrukim kanalima komunikacija i one čija je vjerodostojnost potkrijepljena njihovom domaćom i međunarodnom djelatnošću. Na kraju autor zaključuje kako su predviđanja o tome da će informatička i komunikacijska revolucija donijeti veću jednakost bila pogrešna. Razlozi su brojni: prisutnost zapreka komercijalnim i strateškim informacijama, jeftine informacije uzrokovale su golemu promjenu u kanalima transgraničnih kontakata, Internet je stvorio novu transnacionalnu domenu iznad razine suverenih država, informatička revolucija mijenja političke procese i daje prednost u natjecanju za stjecanje vjerodostojnosti demokratskim državama, soft power postaje sve važnija u odnosu na hard power, teritorijalne suverene države će nastaviti oblikovati politiku u informatičkom dobu, iako prolaze transformaciju.

Globalization je naziv trećeg poglavlja. Proces globalizacije, toliko snažan i prisutan, sve više zahvaća svijet. Globalizacija nije američki izum. Donijela je uspostavu globalnih mreža (*networks*) međuovisnosti, te ne implicira homogenizaciju i jednakost. Globalizacija također ima različite aspekte, pa tako postoje globalizacija politike, vojnih aktivnosti, kulture i ekonomskih aktivnosti. Kao nove značajke suvremene globalizacije ističu se brzina, akceleracija, neizvjesnost i dubina promjena. Posebno se izazovi globalizacije vide u brzini cirkulacije informacija i brzini djelovanja institucija, posebice nevladinih organizacija (*Greenpeace, Amnesty International* itd.). Autor ističe da SAD danas igraju središnju ulogu u svim aspektima globalizacije. No to ne znači da su SAD centar globalizacije, a svi ostali podređeni. Struktura mreža međuovisnosti je različita kod pojedinih aspekata globalizacije (npr. vojnih ili ekonomskih). Postoje reciprocitet i ranjivost, koji su dakako dvostrani. Osim toga, ne smijemo zanemariti ni ostale važne veze i čvorove u globalnim mrežama, koje ne uključuju SAD. Autor također piše i o utjecaju globalizacije na lokalne kulture i političkim reakcijama na globalizaciju. Globalizacija i modernizacija nisu isti proces. Modernizacija se javila prije, s industrijalizacijom i širenjem europske moći. Isto tako, informatička revolucija, kojoj su SAD predvodnik, nije amerikanizacija. Globalizacija ne znači homogenizaciju i unifikaciju. Postoje čak naznake da bi globalizacija mogla osnažiti, a ne oslabiti i zatrti lokalne kulture. Širenje tehnologije omogućuje slabijim akterima uključivanje u međunarodnu arenu, na pozitivan ili negativan način. Ekonomska i socijalna globalizacija ne donose kulturnu homogenost. Političke reakcije na globalizaciju ogledaju se u reakciji institucija koje žele kanalizirati reakcije društava na globalizaciju. Najveći problem globalizacije rastuća je nejednakost. Odnos zarada 20 posto ljudi u najbogatijim zemljama i 20 posto ljudi u najsiriromašnijim zemljama

se povećao od 30:1 1960. godine, na 74:1 1997. Ovakva nejednakost ima vrlo snažne političke učinke. Osim toga, velike nejednakosti vladaju između bogatih i siromašnih unutar država. Politička reakcija nije automatska posljedica nejednakosti, ali je svakako poticaj. Protest i reakcije na globalizaciju odgovor su na promjene koje donosi ekonomska integracija. Vladavina u globalizmu jedno je od ključnih pitanja vezanih uz globalizaciju. Zanimljivo je da svjetska vlada nije rješenje, iako se globalna ekonomija i mreže međuovisnosti protežu preko državnih granica. Umjesto da se govori o hijerarhijskoj svjetskoj vladi, Nye predlaže da razmatramo mreže vladavine koje se isprepliću i supostoje, tj. koegzistiraju sa svijetom koji je formalno podijeljen na suverene države. Države će u svakom slučaju ostati najvažnije institucije globalne vladavine. Mnoge države na globalizaciju reagiraju tako da smanjuju vlastitu ranjivost, kroz različite mjere. Zbog rastuće međuovisnosti, države će ipak morati sve više koordinirati svoje aktivnosti i djelovati multilateralno, a ne unilateralno. Uz države, sve će jači biti utjecaj transdržavnih i transnacionalnih aktera. U privatnoj sferi, transnacionalne korporacije i nevladine organizacije igrati će još važniju ulogu.

Četvrto poglavlje knjige, *The Home Front*, bavi se stanjem američke nacije i američkog društva danas. Na samom početku autor kao problem SAD-a navodi pretvorbu izvorišta moći u učinkovit utjecaj. Razlozi tome leže u institucionalnim i konstitucionalnim rješenjima, američkom izolacionizmu i podijeljenoj domaćoj političkoj sceni. Američko društvo danas je po nekima zapalo u moralnu krizu i kulturnu podjelu. Nikad od građanskog rata nije bila toliko evidentna podjela američkog društva, kao na izborima 2000. Podjela je to ne samo na stranke, nego i kulturna i geografska (unutrašnjost i ruralne sredine suprotstavljeni su obalama i urbanim sredinama). Kriminal, stopa razvoda, ovisnosti o drogama indikatori su bolesti društva. Priznajući te realnosti, Nye ipak navodi rezultate raznih anketa, koji pokazuju da su Amerikanci jedinstveni kad su u pitanju njihova država, kultura i način života. Unutarnje borbe ne bi se trebale preslikavati na međunarodni položaj i vanjsku politiku SAD-a. Kulturne podjele utječu i na američki soft power, jer se u mnogim stvarima i standardima (smrtna kazna, kontrola oružja) SAD razlikuje od ostatka zapadnog svijeta. Imigracija snažno utječe na američku domaću politiku i društvo, jer se američko društvo društvo imigracije i miješanja različitih naroda, tzv. *melting pot*. Nye navodi podatak da će 2050. u SAD-u biti 25 posto Hispanaca, 14 posto Crnaca i 8 posto Azijaca. To će biti gotovo polovica stanovništva SAD-a, koja neće biti izvorno europskog podrijetla. Stoga svaka akcija i politička opcija u SAD-u mora uzimati u obzir različitost stanovništva SAD-a. Povjerenje u američke institucije također igra važnu ulogu u američkoj domaćoj politici. Rezultati anketa pokazuju da je povjerenje u institucije SAD-a u protekla tri desetljeća znatno palo, otprilike za dva do tri puta. No, građani SAD-a još uvijek u velikoj većini vjeruju da žive u demokraciji i imaju povjerenja u Ustav SAD-a. Čak 80 posto građana SAD-a smatra da su SAD

najbolje mjesto za život. U svim tim pokazateljima važan je i utjecaj političkog marketinga, koji je u SAD-u prilično snažan. Međutim, sve to ne bi bilo dovoljno da američka ekonomija nije u razdoblju uzleta i pozitivne konjunktura, koja je trajala kroz gotovo cijelo Clintonovo razdoblje. Stanje američke ekonomije najznačajnije utječe na raspoloženje ljudi koji o njoj ovise. Autor američku ekonomiju analizira kroz različite aspekte, kao što su produktivnost, štednja i ulaganja, obrazovanje i nejednakosti u zaradama. Američko viđenje svijeta autor nam približuje kroz zaključke da Amerikanci osjećaju velik stupanj indiferentnosti prema svijetu koja je mnogo manja nego što je bila prije 11. rujna. Amerikanci većinom nisu izolacionisti. Sa svijetom žele komunicirati kroz multilateralne institucije i u pogledima nisu ograničeni na hegemoniju na vojnom polju. Upravo je američka indiferentnost i nezainteresiranost najveći problem, jer je onda vanjska politika prepuštena malom krugu ljudi na koje utječu različite interesne skupine. Amerikanci većinom pozitivno ocjenjuju globalizaciju, liberalizam i tržišne slobode, koji su postulati američke vanjske politike.

U posljednjem poglavlju, znakovitog naziva *Redefining the National Interest*, autor je pažnju posvetio nacionalnim interesima SAD-a. Nacionalni interesi SAD-a zaslužuju posebnu pažnju i redefiniciju u novom svjetskom poretku i sve više globaliziranom svijetu. Podjele oko vođenja američke vanjske politike dobro su poznate. One se najviše očituju u percepciji nacionalnih interesa i mehanizama njihova ostvarivanja i zaštite. Republikanci su uglavnom zastupnici vanjske politike temeljene na političkom realizmu i geopolitici, što se vidi kroz prihvaćanje užeg poimanja ostvarivanja i zaštite nacionalnih interesa. Demokrati su uglavnom zastupnici idealizma u vanjskoj politici, ne ističu samo američke interese, nego kroz multilateralno političko, ekonomsko i humanitarno djelovanje traže položaj SAD-a u međunarodnim političkim odnosima. Pritom naravno ne dovode u pitanje vodeću američku poziciju u svijetu, koju ne smatraju hegemonijom, nego vodstvom. Autor zastupa stajalište da vanjska politika nije samo opstanak države, nego mnogo više. Nacionalne interese u demokraciji smatra onim što građani smatraju nacionalnim interesima. Autor posebno ističe potrebu za javnom raspravom i očitovanjem pri definiranju nacionalnih interesa.

Autor raspravlja o prirodi moći u globalnom informatičkom dobu, te je percipira kao trodimenzionalnu partiju šaha. Prva dimenzija je vojna i unipolarna, jer SAD ima vojnu moć bez premca. Druga dimenzija je ekonomska i multipolarna. SAD, Europa i Japan čine 2/3 globalne proizvodnje. Treća dimenzija su transnacionalni odnosi, koji se protežu preko granica i izvan su kontrole državnih struktura. Moć u transnacionalnim odnosima iznimno je raspršena. Pozitivan učinak globalnog informatičkog doba je u tome da svijet sve više postaje oblikovan po američkim vrijednostima i američki soft power sve više utječe na svijet. SAD u svojoj vanjskoj politici ne smije zanemariti da je najveći korisnik javnih dobara koje svijet posjeduje. Stoga ne smije drugima onemogućavati pristup tim dobrima ili koristiti prevelik

njihov dio. Naravno, ovo predstavlja samo puku želju autora. SAD prema svijetu djeluje kroz tri postulata – održanje postojeće ravnoteže snaga i američkog utjecaja u pojedinim regijama, podržavanje i unapređivanje otvorenog međunarodnog ekonomskog sustava i poštovanje pravila i propisa koji vladaju u međunarodnom sustavu. Osim toga, SAD pomaže ekonomski razvoj i igra ulogu predvodnika međunarodnih koalicija i posrednika u sukobima. Ljudska prava i demokracija igraju veliku ulogu u američkoj vanjskoj politici, ali postoje dva pogleda na potrebu angažmana SAD-a u njihovoj zaštiti i ostvarivanju. To su wilsonijanski idealizam i realizam. Prije ulaska u humanitarne intervencije treba dobro odvagnuti postoji li potreba djelovanja, potpora saveznika, nacionalni interes i mogućnost uključivanja država u regiji gdje bi se humanitarna intervencija trebala odvijati. Velike političke borbe vode se u SAD-u između unilateralista i multilateralista. Svaka strana ima poznate ciljeve i argumente koje zastupa. Autor multilateralno djelovanje smatra boljim za SAD i za svijet. Unilateralno djelovanje SAD treba prakticirati samo kad su ugroženi vitalni interesi SAD-a. Američka vanjska politika treba biti multilateralna, ali ne potpuno. Unilateralizam kao strategija, a ne samo povremeni recept za djelovanje, doživjet će poraz zbog multilateralne prirode velikog broja transnacionalnih pitanja u globalnom dobu, loših i skupih učinaka na američki soft power te prirodu suvereniteta, koja se mijenja. Suverenitet je kategorija koja u globalnom dobu doživljava promjene koje utječu na unutarnju i vanjsku politiku država. Promjene prirode suvereniteta očituju se između ostalog u sve većem broju i sve većoj prihvaćenosti međunarodnih konvencija i protokola, pa i uspostavi Međunarodnog kaznenog suda. SAD je protivnik većine konvencija i protokola, koje se odnose na javna dobra i okoliš, čiji su SAD najveći zagađivač. Ovo je činjenica koja najviše potkopava soft power koji SAD posjeduje. Važno je ne tvrdo inzistirati na suverenitetu, jer danas postoji sve više i više problema kojima suverenitet nije nikakva prepreka (terorizam, zagađivanje okoliša, zarazne bolesti itd.). Probleme treba rješavati u suradnji s drugima, pri čemu treba prenijeti i dio vlastita suvereniteta na institucije globalnog značenja. Upravo je to ono što SAD ne žele učiniti. Treba povećati transparentnost politike i demokratsku odgovornost SAD-a. Odgovornost i uračunljivost globalnih institucija treba poboljšati uspostavom institucija koje će štiti unutarnje političke procese, uključiti zakonodavce u izaslanstva i savjetničke skupine, iskoristiti indirektnu odgovornost, povećati transparentnost (tisak, nevladine organizacije i Internet), povećati pouzdanost privatnog sektora, pokušavati s uvođenjem novih oblika globalnih institucija. Recept za buduću američku vanjsku politiku treba biti pažljivo kombiniranje soft power i hard power, multilateralizma i unilateralizma. Unilateralizam i hard power treba primjenjivati samo u posebnim prigodama, kad nije moguće drukčije postupiti.

Možemo zaključiti da je knjiga *The Paradox of American Power* djelo vrijedno čitanja i zaslužuje mjesto među važnijim djelima o američkoj vanj-

skoj politici u 21. stoljeću i položaju SAD-a u suvremenom svijetu. Autor na zanimljiv način čitatelju približuje tematiku koja je sama po sebi izazovna. Nye je svoju eksplikaciju popratio brojnim primjerima iz povijesti međunarodnih odnosa i domaće američke politike, koji služe za lakše razumijevanje problematike. Osim toga, izveo je brojne zaključke i dao recepte za djelovanje. Nye i njegova djela mogu biti svrstani uz bok poznatijim autorima koji se bave međunarodnim odnosima, kao što su npr. Kissinger i Brzezinski. Nye se od njih razlikuje ne po tome što bi zaostajao za njima u kvaliteti svog rada, nego po drukčijem viđenju svijeta i američke uloge u tom svijetu.

Petar Kurečić